

A. ΕΙΣΑΓΩΓΗ - ΓΕΝΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

Σχετικά πρόσφατα βλέπουμε να εξαπλώνεται στην Ελλάδα ένας αμφιλεγόμενος νέος θεσμός, αυτός των Ανεξάρτητων (Διοικητικών) Αρχών. Πράγματι έχουν ιδρυθεί ορισμένες δημόσιες "Αρχές" που δεν εξαρτώνται άμεσα ούτε από το νομοθετικό σώμα ούτε από την διοίκηση και ασκούν τα διάφορων φύσεων καθήκοντά τους (διοικητικά, κανονιστικά, κυρωτικά και διαδικαστικά) κατά τρόπο που φαίνεται, και μερικά είναι, ανεξάρτητος. Το καθεστώς των Αρχών αυτών καθορίζεται κυρίως από την νομοθεσία που τις διέπει, αλλά κάποια ζητήματα, τόσο θεωρητικά όσο και πρακτικά, εγείρουν ερωτηματικά και υπόκεινται σε αυτοσχεδιασμούς.

Ο θεσμός των Ανεξάρτητων (Διοικητικών) Αρχών υπήρξε γνωστός στη Θεωρία, πολύ πριν εισαχθεί στη χώρα μας στα τέλη της δεκαετίας του 1980. Οι πρώτες αυτές Αρχές εμφανίστηκαν στην Γαλλία και τις Ηνωμένες Πολιτείες, κυρίως από το 1950¹. Οι ταχύτατες εξελίξεις σ' όλους τους τομείς της ζωής, με την πολυπλοκοποίηση των προβλημάτων, τις δυσλειτουργίες στη Διοίκηση και τους διοικούμενους, την δημιουργία των υπερεθνικών οργανισμών (ΕΟΚ), όσο και οι εξελίξεις στον χώρο των τηλεπικοινωνιών, υπήρξαν κάποιοι από τους λόγους για την δημιουργία και την ανάπτυξη των Ανεξάρτητων Διοικητικών Αρχών. Στην χώρα μας το ενδιαφέρον έχει ενταθεί κυρίως μετά την πρόσφατη αναθεώρηση του Συντάγματος το 2001, όπου για πρώτη

---

¹ Για περισσότερα βλέπε και Μανώλη Αντωνόπουλο, Εθνικό Ραδιοτηλεοπτικό Συμβούλιο: Η Πρώτη Ανεξάρτητη Διοικητική Αρχή στην Ελλάδα, ΝοΒ 1991, σελ. 1193 επ.

φορά καθιερώνεται συνταγματικά ο θεσμός των Ανεξάρτητων Αρχών.

1. Ορολογιακή οριοθέτηση (αρχή, διοικητική, ανεξάρτητη)

Προτού γίνει η εξέταση των επιμέρους χαρακτηριστικών, δέον είναι να ερμηνευθούν οι όροι που απαρτίζουν τον τίτλο του θεσμού, δηλαδή να δοθεί η έννοια των λέξεων αρχή, διοικητική και ανεξάρτητη. Αρχή, κατά την έννοια του δημοσίου δικαίου, είναι ένα όργανο με εξωτερικές αρμοδιότητες. Επειδή ακριβώς οι Α.Δ.Α. έχουν την έννομη ικανότητα προς έκδοση εκτελεστών πράξεων και την αναγκαία ενότητα, έχουν αποκτήσει της ιδιότητα της Αρχής. Συνακόλουθα θεωρούνται ως Αρχές Διοικητικές, αφού δημιουργούνται από δημόσια πρωτοβουλία, έχουν δημόσιο χαρακτήρα, τις διέπει το δημόσιο δίκαιο, τροφοδοτούνται από δημόσια χρήματα και εκπροσωπούν το κράτος, συμμετέχοντας και στην τριλογία αρμοδιοτήτων του: διαιτητικές, νομοθετικές και εκτελεστικές. Τελευταία αλλά και πιο περίπλοκη είναι η έννοια της Ανεξαρτησίας. Αρχικά μπορεί να λεχθεί ότι τα μέλη των Α.Δ.Α. είναι οπλισμένα με οργανική και λειτουργική ανεξαρτησία να ασκήσουν τις αρμοδιότητές τους².

Πρέπει να επισημανθεί ότι μέχρι την πρόσφατη αναθεώρηση του Συντάγματος στην ελληνική νομοθετική θεωρία γινόταν λόγος για ανεξάρτητες διοικητικές αρχές, με αποτέλεσμα να καθίσταται σαφές ότι πρόκειται καταρχήν για όργανα της εκτελεστικής εξουσίας, έστω και αν αυτά χαρακτηρίζονται από σειρά ιδιομορφιών, με πρωταρχική το γεγο-

---

² Η λεπτομερής ανάλυση του όρου θα μας απασχολήσει σε επόμενο κεφάλαιο.

νός ότι δεν είναι ενταγμένα στην ιεραρχική δομή της δημόσιας διοίκησης³. Ήδη ωστόσο ο όρος "διοικητικές" έχει απαλειφθεί, τόσο στη γενική ρύθμιση του άρθρου 101Α όσο και στις επιμέρους διατάξεις. Βέβαια το άρθρο 101Α δεν παύει να εντάσσεται στο επιγραφόμενο "Διοίκηση" έκτο τμήμα. Παρατηρούμε δηλαδή ότι πλέον τείνει να επικρατήσει ο όρος "Ανεξάρτητες Αρχές", αντί του παλαιότερου "Ανεξάρτητες διοικητικές Αρχές".

2. Η νομική φύση των Ανεξάρτητων Διοικητικών Αρχών

Ο έλληνας νομοθέτης σε αντίθεση με κάποιους αλλοδαπούς συναδέλφους του δεν φείδεται νομικού χαρακτηρισμού των Α.Δ.Α. Χαρακτηρισμοί όπως ανεξάρτητο όργανο" (για το Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεοράσεως") και "ανεξάρτητη κρατική αρχή" (για την "Εθνική Επιτροπή Τηλεπικοινωνιών" και την "Επιτροπή Καζίνων") αντανakλούν την βούληση του νομοθέτη όχι μόνο να διασφαλίσει την πολιτική ανεξαρτησία του οργάνου αλλά και να αναγνωρίσει την ιδιότυπη νομική του φύση⁴. Η ιδιότυπη νομική φύση των αρχών αυτών ακολουθείται και από την νομοθετική πρόβλεψη ότι το μεν "Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης" υπάγεται στον αρμόδιο Υπουργό, η δε "Εθνική Επιτροπή Τηλεπικοινωνιών" "εποπτεύεται από τον Υπουργό Μεταφορών και Επι-

---

³ Κώστας Χρυσόγονος, Οι ανεξάρτητες αρχές στο σχέδιο της Επιτροπής Αναθεώρησης του Συντάγματος, Το Σύνταγμα (ΤοΣ), 6/2001, σελ. 1164 επ.

⁴ Ν. Δ. Κουλούρης, Οι Ανεξάρτητες Διοικητικές Αρχές: Τα αλλοδαπά πρότυπα και τα ημεδαπά κακέκτυπα, Διοικητική Δίκη (Διδικ) 1993, σελ. 1173 επ.

κοινωνιών". Η υπαγωγή ή εποπτεία αυτή όμως δεν συνιστά οργανική ένταξη των Α.Δ.Α. στην Διοικητική Ιεραρχία του συγκεκριμένου Υπουργείου και συνεπώς ούτε θεώρηση τους ως κλασικών οργάνων της Εκτελεστικής Εξουσίας αλλά μάλλον αποτελεί προσπάθεια ομαλότερης χωροθέτησής τους στο δεδομένο ελληνικό πλαίσιο, το οποίο προβλέπει χωριστή θέση για κρατικά όργανα ιδιότυπης νομικής φύσεως.

Σε μια πρώτη του απόφαση 930/1990⁵, το Συμβούλιο της Επικρατείας εκλήθη να αποφανθεί σχετικά με την έκταση της κανονιστικής εξουσίας του ΕΣΡ εξ αφορμής της εκδόσεως από το τελευταίο Κανονισμό που ρύθμιζε την κατανομή του τηλεοπτικού χρόνου στα πολιτικά κόμματα κατά τη διάρκεια της προεκλογικής περιόδου. Πρέπει να σημειωθεί ότι το δικαστήριο δεν προβληματίστηκε ως προς την ιδιαίτερη νομική φύση του Συμβουλίου αφού το θεώρησε απλά "άλλο όργανο της διοικήσεως" σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 43 παρ. 2, εδ. β' Συντάγματος. Εφόσον όμως το αντικείμενο της ρυθμίσεως κρίθηκε ότι αποτελεί "γενικό και μεγάλης σημασίας θέμα" και μόνον έκδοση κανονιστικού διατάγματος ύστερα από πρόταση του αρμόδιου Υπουργού, και με βάση ειδική εξουσιοδότηση νόμου και μέσα στα όρια της μπορούσε να πραγματοποιηθεί, διαδικασία που δεν ακολουθήθηκε, ακυρώθηκε από το δικαστήριο ο σχετικός Κανονισμός του Συμβουλίου.

Σε νεώτερη απόφαση του 1992⁶, το Συμβούλιο της Επικρατείας έρχεται να αποφανθεί συγκεκριμένα επί της φύσεως του Εθνικού Συμ-

---

⁵ ΣΤΕ 930/1990 Ολ., εισήγ. ΚΟΥΒΕΛΑΚΗ.

⁶ ΣΤΕ 872/1992 Ολ.

βουλίου Ραδιοτηλεοράσεως, αφού το ζητήθηκε να εξετάσει αν διάταξη νόμου σχετική με τα συλλογικά όργανα της διοικήσεως μπορούσε να θεωρηθεί ότι εξουσιοδοτούσε την έκδοση υπουργικής αποφάσεως περί διευρύνσεως του ΕΣΡ. Το δικαστήριο χαρακτηρίζει ρητά το ΕΣΡ ως "ανεξάρτητη διοικητική αρχή μη υποκείμενη εις ιεραρχικόν έλεγχο ή κρατική εποπτεία", με τρόπο τέτοιο ώστε "δεν συγκαταλέγεται εις τα κατά την έννοια του Νόμου 1884/90 συλλογικά όργανα". Κατατάσσει κατά συνέπεια σαφώς το ΕΣΡ εκτός της κατηγορίας των κλασικών διοικητικών οργάνων που συγκροτούν την Εκτελεστική Εξουσία, αφού η νομική του φύση είναι εκείνη της ανεξάρτητης διοικητικής αρχής⁷.

Σε ότι αφορά τις συνταγματικές κατοχυρωμένες ανεξάρτητες αρχές, έγινε προηγουμένως αναφορά ότι έχει απαλειφθεί ο όρος "διοικητικές". Δεν μπορεί όμως να υπάρξει καμία αμφιβολία ότι πρόκειται για διοικητικά όργανα, όχι τόσο γιατί περιλαμβάνεται η διάταξη αυτή στο τμήμα του Συντάγματος περί Διοικήσεως, όσο κυρίως διότι αν δεχόμασταν ότι μπορεί να υπάρξει κάτι διαφορετικό από αυτό, ότι μπορεί δηλαδή οι αρχές να είναι λίγο από όλα (λίγο διοικητικά όργανα, λίγο νομοθετικά και λίγο δικαστικά) τότε θα είχαμε ευθεία παραβίαση της αρχής της διακρίσεως των λειτουργιών, όπως αυτή κατοχυρώνεται στο άρθρο 26 του Συντάγματος⁸. Η αρχή της διάκρισης των λειτουργιών (ή εξουσιών) είναι βέβαια σχετική, αφού ανέχεται την "διασταύρωση" των

---

⁷ Αλέξανδρος Οικονόμου, Κρατικά Εποπτικά όργανα των Ραδιοτηλεοπτικών μέσων ως ανεξάρτητες διοικητικές αρχές, Ελληνική Δικαιοσύνη 1996, σελ. 1263 επ.

⁸ Χρυσόγονος, Συμπερασματικές Παρατηρήσεις στο "Η «ανεξαρτησία» των ανεξάρτητων αρχών", Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα - Κομοτηνή 2003, σελ. 233 επ.

λειτουργιών, ωστόσο αποκλείει την σύγχυση των οργάνων. Η τυχόν παραδοχή λοιπόν ότι οι πρωτοεμφανιζόμενες σε ελληνικό Σύνταγμα "ανεξάρτητες αρχές" μπορεί να μη είναι από την φύση τους κυρίως εκτελεστικά, νομοθετικά ή δικαστικά όργανα, αλλά κάτι διαφορετικό, δηλαδή εν δυνάμει όργανα ταυτόχρονα εκτελεστικά και ίσως εν μέρει δικαστικά και νομοθετικά, παραπέμπει ακριβώς σε αυτή την αντισυνταγματική "σύγχυση" των οργάνων⁹.

3. Η έννοια της ανεξαρτησίας ειδικότερα

Σε μια δημοκρατία κάθε όργανο κρατικό πρέπει να λογοδοτεί και να ελέγχεται πολιτικά. Ο λαός εκλέγει την Βουλή και η Βουλή, που αυτοδιοικείται (άρθρα 65 και 76 του Συντάγματος), ορίζει και παύει την εκτελεστική εξουσία (άρθρο 85). Η ανεξαρτησία των δικαστηρίων αντανακλά τον παθητικό τους ρόλο και την άσκηση ενός μόνο είδους εξουσίας. Όσον αφορά τις ανεξάρτητες αρχές υπάρχει ο φόβος μήπως χρησιμοποιούνται για να "νίπτει τας χείρας" για τις αποφάσεις της η εκάστοτε κυβέρνηση, χωρίς στην πραγματικότητα να χάνει τον έλεγχο στα παρασκήνια, παγιδεύοντας έτσι τους πολίτες και αναλώνοντας τις προσωπικότητες άξιων ανθρώπων. Τέτοιος κίνδυνος υπάρχει ιδίως όταν στις αρχές διορίζονται πρόσωπα που είτε δεν έχουν τα προσόντα είτε είναι πειθήνια όργανα της εκάστοτε κυβέρνησης και δεν χορηγούνται επαρκείς πόροι και προσωπικό για να κάνουν σωστά οι αρχές της δουλειά τους.

---

⁹ Χρυσόγονος, Οι ανεξάρτητες αρχές στο σχέδιο..., σελ. 235.

Η συμπερίληψη πέντε ανεξάρτητων αρχών στο Σύνταγμα του 2001 αλλάζει το σκηνικό κατά τρεις τουλάχιστον τρόπους¹⁰. Πρώτον, αναγνωρίζει τη νομιμότητα και χρησιμότητα αυτού του θεσμού, τουλάχιστον στον τομέα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και τον θωρακίζει ακόμα και έναντι της νομοθετικής απαξίωσης. Δεύτερον, τόσο το άρθρο 101Α όσο και ο εκτελεστικός νόμος 3051/2002 τυποποιούν τον θεσμό και καθιερώνουν το περιεχόμενο και τα χαρακτηριστικά της ανεξαρτησίας τους. Και τρίτον, έστω και αν οι διατάξεις αυτές αναφέρονται ρητά μόνο στις πέντε συνταγματικές Αρχές, σίγουρα θα χρησιμεύσουν κατ' αναλογία σαν μοντέλα κατά την διαμόρφωση του καθεστώτος όλων των ανεξάρτητων αρχών.

i) Προσωπική ανεξαρτησία

Η προσωπική ανεξαρτησία των μελών των Αρχών, που αναφέρεται στο άρθρο 3 παρ. 3 του νόμου 3051/2002, διασφαλίζεται με την θέσπιση τετραετούς θητείας (άρθρα 101 Α παρ. 1 Σ. και 3 παρ. 2 του νόμου), την επιλογή τους από την Διάσκεψη των προέδρων της Βουλής με αυξημένη πλειοψηφία (άρθρο 101 Α παρ. 2 του Συντάγματος και άρθρο 3 παρ. 2 του νόμου) και την υπαγωγή της πειθαρχικής ευθύνης τους στις διατάξεις του Κανονισμού λειτουργίας της κάθε αρχής που εκδίδεται από την ίδια (άρθρα 2 παρ. 7 και 3 παρ. 6 του νόμου). Η

---

¹⁰ Κοζύρης, Η "Ανεξαρτησία" των Ανεξάρτητων Αρχών στην Ελλάδα - Προβλήματα και Προοπτικές στο "Η «Ανεξαρτησία» των Ανεξάρτητων Αρχών", Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα - Κομοτηνή 2003, σελ. 33 επ.

ανεξαρτησία αυτή προστατεύει τα μέλη όχι μόνο έναντι της εκτελεστικής εξουσίας αλλά και έναντι της νομοθετικής αφού δεν προβλέπεται δυνατότητα ανάκλησης ή παύσης. Έκπτωση από το αξίωμά τους μπορεί να γίνει μόνο με προεδρικό διάταγμα μετά από αμετάκλητη καταδικαστική απόφαση για σοβαρό αδίκημα (άρθρα 3 παρ. 4 και 6 του νόμου). Τέλος, οι αποδοχές των μελών καθορίζονται από τον υπουργό αλλά έπειτα από γνώμη της Αρχής (άρθρο 3 παρ. 7 του νόμου). Σε αυτό το περιβάλλον, είναι απίθανο ότι τυχόν παρασκηνιακές διαδικασίες επιβάλλουν στα μέλη μια κάποια υπακοή - συνεργασία με την εκτελεστική εξουσία, αν και τυπικά τόσο ο διορισμός όσο και η έκπτωση των μελών γίνονται με προεδρικά διατάγματα μετά από πρόταση του Υπουργικού Συμβουλίου. Η προσωπική ανεξαρτησία των άλλων Αρχών είναι περιορισμένη εφόσον συνήθως ο διορισμός των μελών γίνεται από την εκτελεστική εξουσία και, γενικώς, υπόκειται στις διατάξεις του σχετικού νόμου.

ii) Λειτουργική ανεξαρτησία

Η λειτουργική ανεξαρτησία των Αρχών στηρίζεται κυρίως στην κατάργηση της Εποπτείας και του Ελέγχου, στην συγκεκριμένη διαδικασία λήψης αποφάσεων που ακολουθείται και στην εκτελεστότητα των αποφάσεων. Έτσι λοιπόν στο άρθρο 2 παρ. 1 του 3051/2002 ορίζεται ότι οι συνταγματικές Αρχές "δεν υπόκεινται σε εποπτεία και έλεγχο από κυβερνητικά όργανα ή άλλες διοικητικές αρχές". Στο πλαίσιο, λοιπόν, των αρμοδιοτήτων ο διαχωρισμός από τα υπουργεία είναι σαφής και απαραβάτος. Όσον αφορά τα οικονομικά μέσα, ο Πρόεδρος

της Αρχής εισηγείται απευθείας στον Υπουργό Οικονομικών τον προϋπολογισμό της και επίσης η οικονομική διαχείριση ρυθμίζεται από κανονισμό που καταρτίζει η ίδια η Αρχή και εγκρίνει ο Υπουργός Οικονομικών (άρθρο 2 παρ. 3 ν. 3051/2002). Πρέπει να σημειωθεί πάντως ότι και για τις υπόλοιπες Αρχές, η τάση είναι τώρα να υποβαθμίζεται η εποπτεία και ο έλεγχος νομιμότητας από το υπουργείο.

Η λειτουργική ανεξαρτησία διασφαλίζει την προστασία από παρεμβάσεις κατά τις διαδικασίες λήψης αποφάσεων. Η προαναφερθείσα προσωπική ανεξαρτησία των μελών σε συνδυασμό με την ρύθμιση της εσωτερικής λειτουργίας της Αρχής από Κανονισμό που εκδίδεται από την ίδια (άρθρο 2 παρ. 7) και με την ανάληψη της διοίκησης από τον Πρόεδρο της (άρθρο 2 παρ. 4) συνθέτουν ένα πλαίσιο αυτόνομης λειτουργίας. Αυτό βέβαια δεν αποκλείει την επικοινωνία με τη διοίκηση, π.χ. τη γνωστοποίηση πληροφοριών καθώς και τη διατύπωση απόψεων από τα υπουργεία προς τις αρχές κατά την διαδικασία λήψης των αποφάσεων αλλά χωρίς δεσμευτική ισχύ. Τέλος, πρέπει να θεωρηθεί ότι οι αρχές έχουν την δυνατότητα αυτεπάγγελτης δραστηριότητας και της αρμοδιότητας να αποφασίζουν για αρμοδιότητα, ότι μπορούν να αναζητούν και να συγκεντρώνουν αποδεικτικά στοιχεία και να καλούν μάρτυρες, ότι η εκτελεστική εξουσία υποχρεούται να παρέχει πληροφορίες και να συνεργάζεται και ότι η πρόσβαση των πολιτών εξασφαλίζεται με τη διαφάνεια, με τη δημοσιότητα των συνεδριάσεων και των φακέλων και τη δημοσιοποίηση και αιτιολόγηση των αποφάσεων.

Είναι σαφές ότι κατά των εκτελεστών αποφάσεων των συνταγματικών Αρχών, και πολλών άλλων κατά το νόμο, όπως π.χ. η επιβολή

προστίμων, δεν επιτρέπεται πλέον έλεγχος ούτε καν νομιμότητας. Ο αρμόδιος υπουργός ως τρίτος περιορίζεται μόνο στην άσκηση των ενδίκων βοηθημάτων που προβλέπονται γενικώς με αίτηση ακυρώσεως ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας ή με διοικητική προσφυγή (άρθρο 2 παρ. 8). Η συμμόρφωση της διοίκησης επιτυγχάνεται με τη δικαστική προσφυγή των ενδιαφερομένων ή θιγομένων. Στην περίπτωση αποφάσεων γενικότερης φύσεως, όπως π.χ. της απαλλαγής από το μάθημα των θρησκευτικών, πρέπει πάλι να θεωρηθεί ότι οι ιδιώτες νομιμοποιούνται να προσβάλλουν δικαστικώς την ενδεχόμενη άρνηση έκδοσης της εγκυκλίου.

Οι αρμοδιότητες των Αρχών όμως δεν περιορίζονται στην έκδοση εκτελεστών αποφάσεων. Ένα σημαντικό κομμάτι περιλαμβάνει τη θέσπιση κανονιστικών κειμένων, τα οποία όμως παρουσιάζουν τις μεγαλύτερες δυσκολίες για διάφορους λόγους. Καταρχήν, το άρθρο 43 παρ. 2 του Συντάγματος, σε συνδυασμό με το άρθρο 26 που επιβάλλει την διάκριση των εξουσιών, ορίζει ότι επιτρέπεται η έκδοση κανονιστικών πράξεων από "όργανα της διοίκησης" αλλά από τα υπουργεία, μόνο με ειδική εξουσιοδότηση νόμου και μέσα στα όρια της και μόνο "προκειμένου να ρυθμιστούν ειδικότερα θέματα ή θέματα με τοπικό ενδιαφέρον ή με χαρακτήρα τεχνικό ή λεπτομερειακό". Αυτές οι διατάξεις περιορίζουν καταρχήν τον χαρακτήρα των κατ' εξουσιοδότηση κανονιστικών πράξεων όλων των Αρχών. Επιπλέον, πολλές ειδικές εξουσιοδοτήσεις νόμων για κανονιστικές πράξεις απαιτούν την έκδοση προεδρικών διαταγμάτων για την ενεργοποίησή τους που προϋποθέτουν πρόταση του αρμόδιου υπουργού. Αυτό βέβαια διευρύνει το περιεχό-

μενο της εξουσιοδότησης σε θέματα πέρα από τα "ειδικότερα" αλλά ταυτόχρονα προσθέτει την υπουργική σύμπραξη και συμμετοχή. Τέλος, όσον αφορά τις περιπτώσεις όπου νόμος απαιτεί τη γνώμη ή ακόμα περισσότερο τη σύμφωνη γνώμη της Αρχής πριν από την έκδοση μιας διοικητικής πράξης, το πράγμα απλοποιείται διότι μια τέτοια έλλειψη θα καθιστούσε την πράξη σαφώς ακυρώσιμη με δικαστική προσφυγή του θιγομένου.

iii) Δικαστικός έλεγχος των πράξεων των ανεξαρτήτων αρχών

Σύμφωνα με το άρθρο 2 παρ. 8 του Ν. 3051/2002 προβλέπεται ρητά η δυνατότητα άσκησης αιτήσεως ακυρώσεως κατά των εκτελεστών αποφάσεων των ανεξαρτήτων αρχών ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας. Έτσι λοιπόν, παρά τη ρητή εξαγγελία τα ανεξαρτησίας, οι ανεξάρτητες αρχές δεν απολαμβάνουν κανενός είδους δικαστική ασυλία¹¹. Με τη διάταξη του άρθρου 2 παρ. 9 περαιτέρω, διευκρινίζεται η αμφισβήτηση που είχε δημιουργηθεί σχετικά με τη δυνατότητα των ανεξαρτήτων αρχών να παρίστανται αυτοτελώς ενώπιον των δικαστηρίων σε δίκες που έχουν ως αντικείμενο τις πράξεις ή παραλήψεις τους. Η διάταξη αυτή διαφυλάσσει έτσι την ανεξαρτησίας των εν λόγω αρχών, εξασφαλίζοντάς τους την δυνατότητα να εκφέρουν αυτοτελώς την άποψή τους ενώπιον των Δικαστηρίων.

---

¹¹ Κ. Ηλιάδου, Η "Ανεξαρτησία" των Ανεξάρτητων Αρχών και η απόφαση ελέγχου επί των Πράξεών τους στο "Η «ανεξαρτησία» των Ανεξάρτητων Αρχών", Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα - Κομοτηνή 2003, σελ. 152 επ.

Ιδιαίτερος κεντρίζει το ενδιαφέρον το β' εδάφιο της παραγράφου 8 του άρθρου 2 Ν. 3051/2003 σύμφωνα με το οποίο ένδικα βοηθήματα κατά των αποφάσεων των ανεξάρτητων αρχών δύναται να ασκεί ο κατά περίπτωση αρμόδιος Υπουργός. Βασικό γνώρισμα των ανεξάρτητων αρχών συνιστά η έλλειψη ίδιας νομικής προσωπικότητας, συνέπεια της οποίας είναι η ένταξή τους στο νομικό πρόσωπο του Κράτους. Η άσκηση ένδικων βοηθημάτων κατά των πράξεων ανεξάρτητων αρχών από Υπουργό αποτελεί επομένως ειδική περίπτωση ενδοστροφούς δίκης. Και ενώ κατά πάγια νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας¹² γίνεται δεκτό ότι αποκλείεται καταρχήν η ενδοστροφής δίκη, ο κανόνας γνωρίζει κάποιες εξαιρέσεις. Μία από αυτές αποτελεί και η προαναφερθείσα περίπτωση του άρθρου 2 παρ. 8 εδ. β'.

B. ΟΙ ΠΡΟΒΛΕΠΟΜΕΝΕΣ ΑΠΟ ΤΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΕΣ ΑΡΧΕΣ

1. Η ρύθμιση του άρθρου 101Α του Συντάγματος

Μετά την πρόσφατη αναθεώρηση του Συντάγματος, προστέθηκε στο κείμενό του ένα νέο άρθρο, το 101Α, το οποίο ρυθμίζει θέματα σχετικά με τις ανεξάρτητες αρχές. Με το άρθρο αυτό επήλθαν δύο σημαντικές αλλαγές όσον αφορά το νομικό καθεστώς των πέντε αρχών που προβλέπονται από το Σύνταγμα: πρώτον τροποποιήθηκε ο Κανονισμός της Βουλής και δεύτερον τέθηκε σε ισχύ ο εκτελεστικός του Συντάγματος νόμος 3051/2002 (ΦΕΚ Α' 200). Οι διατάξεις του άρθρου

---

¹² ΣτΕ 803/1931.

101Α αν και πρωτοποριακές για τα ελληνικά νομικά δεδομένα, αντιμετώπισαν την κριτική μεγάλης μερίδας της θεωρίας.

Σύμφωνα με το άρθρο 101Α' παρ. 1 του Συντάγματος, τα μέλη των αρχών αυτών απολαμβάνουν λειτουργικής ανεξαρτησίας και δεν υπόκεινται σε έλεγχο ή εποπτεία από κυβερνητικά όργανα ή διοικητικές αρχές. Αυτό έχει ως συνέπεια οι αρχές αυτές να τοποθετούνται εκτός της ιεραρχικής πυραμιδοειδούς μορφής οργάνωσης της διοικητικής λειτουργίας. Κατά την έννοια αυτή, οι πράξεις τους δεν ελέγχονται διοικητικά ούτε ως προς την νομιμότητα ούτε, πολύ περισσότερο, ως προς την σκοπιμότητά τους από οποιαδήποτε όργανα της εκτελεστικής λειτουργίας.

Στη δεύτερη παράγραφο του άρθρου 101Α ορίζεται ότι "τα πρόσωπα που στελεχώνουν τις ανεξάρτητες αρχές" επιλέγονται "με απόφαση της Διάσκεψης των Προέδρων της Βουλής και με επιδίωξη ομοφωνίας ή πάντως με την αυξημένη πλειοψηφία των τεσσάρων πέμπτων των μελών της". Η ρύθμιση αυτή, ενώ θεωρήθηκε ως βήμα πρόοδου στο καθεστώς των ανεξάρτητων αρχών, δέχθηκε τα βέλη μεγάλης μερίδας της θεωρίας τα οποία πρότειναν είτε διαφορετικό αποφασίζον όργανο¹³ είτε διαφορετική διαδικασία¹⁴.

---

¹³ Ε. Βενιζέλος, Οι Ανεξάρτητες Αρχές μετά την Αναθεώρηση του Ελληνικού Συντάγματος του 1975/1986/2001 στο "Η ανεξαρτησία των Ανεξάρτητων Αρχών", Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα - Κομοτηνή 2003, σελ. 18. και Κ. Χρυσόγονος, Οι ανεξάρτητες αρχές στο σχέδιο Επιτροπής Αναθεώρησης, σελ. 1170.

¹⁴ Κώστας Μπέης, Ένας νέος θεσμός: Οι ανεξάρτητες διοικητικές αρχές, άρθρο στην E-online της 12^{ης} Δεκεμβρίου 2000.

Στην τρίτη, και τελευταία, παράγραφο του άρθρου γίνεται αναφορά στον κοινοβουλευτικό έλεγχο των ανεξάρτητων αρχών. Οι διατάξεις του κανονισμού της Βουλής επί αυτού του θέματος δεν παρουσιάζουν ιδιαίτερη πρωτοτυπία: κατά το άρθρο 43Α παρ. 2 εδ. β' του Κανονισμού, ο κοινοβουλευτικός έλεγχος ανατίθεται στην Ειδική Μόνιμη Επιτροπή Θεσμών και Διαφάνειας και ασκείται όπως προβλέπεται στις διατάξεις του άρθρου 138Α'. Κάθε ανεξάρτητη αρχή οφείλει τον Οκτώβριο κάθε έτους να υποβάλει στον Πρόεδρο της Βουλής έκθεση σχετικά με το έργο της. Η έκθεση αυτή διαβιβάζεται στην αρμόδια επιτροπή για συζήτηση. Τα πορίσματα της συζήτησης υποβάλλονται στη συνέχεια στον Πρόεδρο της Βουλής, ο οποίος τα αποστέλλει στον αρμόδιο Υπουργό και στην ελεγχόμενη αρχή. Η έκθεση καταχωρίζεται στα πρακτικά της Βουλής και επί αυτής μπορεί να γίνει συζήτηση, χωρίς διεξαγωγή ψηφοφορίας (άρ. 138 Α παρ.2 και 43Απαρ.6 εδ.α'Καν.Β.) Παράλληλα προβλέπεται η δυνατότητα κλήσης σε ακρόαση των Προέδρων και των μελών των ανεξάρτητων αρχών από την επιτροπή της Βουλής, σύμφωνα με τα άρθρα 138Α παρ.3, 38 παρ1 και 41Α παρ.6 εδ.α του Κανονισμού.

Το σύνολο των κανόνων αυτών επιγράφει μια διαρκή σχέση επικοινωνίας και συνεργασίας μεταξύ Βουλής και ανεξάρτητων αρχών, που αντιστοιχεί σε ορισμένη ιδιότυπη μορφή οργάνωσης κοινοβουλευτικού ελέγχου, ο οποίος αποβλέπει στη διασφάλιση διαφάνειας κατά την άσκηση κριτικής επί του έργου των αρχών. Παράλληλα απουσιάζουν οριακές στιγμές άσκησης κοινοβουλευτικού ελέγχου, αντίστοιχες με εκείνης που προβλέπονται στο άρθρο 84 του

Συντάγματος. Η επιλογή αυτού του μοντέλου δεν είναι καθόλου τυχαίο: συνιστά κρίσιμο σημείο ισορροπίας μεταξύ της ανάγκης σεβασμού της ανεξαρτησίας των ανεξάρτητων αρχών και της συνταγματικής επιταγής του άρθρου 101Α΄παρ.3 που προβλέπει την άσκηση κοινοβουλευτικού ελέγχου επί αυτών¹⁵.

2. Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης (άρθρο 15 παρ. 2 Σ)

Η δημιουργία ανεξάρτητων οργάνων αρμόδιων για τη ρύθμιση των ραδιοηλεκτρονικών θεμάτων, φαινόμενο συνηθισμένο στο εξωτερικό, αποτελεί μια πραγματικότητα και στη χώρα μας την τελευταία πενταετία. Πραγματικά το τέλος του κρατικού μονοπωλίου της ραδιοτηλεόρασης στερήσε από την εκτελεστική εξουσία τη νομιμοποιητική βάση της παρέμβασης της, ενώ η αυτόκλητη είσοδος των ιδιωτών στον ευαίσθητο χώρο των Μ.Μ.Ε. κατέστησε αναγκαία μια άλλου είδους αντιμετώπιση από την πλευρά του κράτους. Διαπιστώνεται, ότι μόνο μια ανεξάρτητη αρχή είναι σε θέση να εγγυηθεί την ελεύθερη πρόσβαση των ενδιαφερομένων στο αγαθό της ραδιοηλεκτρονικής συχνότητας αλλά και να διασφαλίσει αποτελεσματικά τις αρχές της ελεύθερης έκφρασης, της πολυφωνίας, της διαφάνειας και της συνοχής του ραδιοηλεκτρονικού πεδίου.

Το Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης θεσμοθετήθηκε ως

---

¹⁵ Δεν λείπουν βέβαια και αυτοί, όπως Χρυσόγονος στο "οι ανεξάρτητες αρχές στο σχέδιο της Επιτροπής Αναθεώρησης, σελ. 1171-1172, που διαβλέπουν μία ένταση ανάμεσα στις παραγράφους 1 και 3 του 101Α΄Σ.

ανεξάρτητο όργανο της Διοίκησης με το άρθρο 1 του Ν. 1866/1989¹⁶ και αναγορεύτηκε σε ανεξάρτητη Αρχή με το άρθρο 1 του Ν. 2863/2000. Στο ενδιάμεσο, το όργανο αυτό πέρασε από πολλές περιπέτειες και νομοθετικές αλλαγές¹⁷. Αυτή η αναγόρευση έτυχε συνταγματικής κυρώσεως με το αναθεωρηθέν το έτος 2001 άρθρο 15 παρ.2 του Συντάγματος. Σύμφωνα με αυτή την διάταξη η ραδιοφωνία και η τηλεόραση υπάγονται στον άμεσο έλεγχο του Κράτους, ο οποίος ασκείται αποκλειστικώς από το ΕΣΡ. Ο έλεγχος υλοποιείται α) με την χορήγηση αδειών λειτουργίας τηλεοπτικών και ραδιοφωνικών σταθμών και β) με τον έλεγχο των εκπομπών τους προς εξασφάλιση 1)της αντικειμενικής και με ίσους όρους μετάδοσης πληροφοριών και ειδήσεων καθώς και προϊόντων του λόγου και της τέχνης 2)της ποιοτικής στάθμης των προγραμμάτων των τηλεοπτικών και ραδιοφωνικών σταθμών 3) του σεβασμού της αξίας του ανθρώπου και 4) της προστασίας της παιδικής ηλικίας και της νεότητας. Με την ίδια διάταξη του Συντάγματος εξαιρετής η κοινωνική αποστολή της τηλεόρασης και της ραδιοφωνίας καθώς και η συμβολή αυτών στην πολιτιστική ανάπτυξη της χώρας.

Το ΕΣΡ είναι Συμβούλιο με Πρόεδρο, Αντιπρόεδρο και πέντε

---

¹⁶ Είχε προηγηθεί το 1987 η ίδρυση του Ραδιοτηλεοπτικού Συμβουλίου και της Επιτροπής για την Τοπική Ραδιοφωνία. Βλ. και Οικονόμου, Τα κρατικά εποπτικά όργανα των...,σελ.1250.

¹⁷ Βλ. Οικονόμου σελ. 1251 επ. και Ν.Δ. Κουλούρη, Οι περιπέτειες του "ΕΣΡ" ΚΑΙ ΤΗΣ "ΕΕΤ": το λυκόφως των Ελληνικών Ανεξάρτητων Αρχών; ΕΔΔ 1996, σελ. 32 επ.

μέλη και λειτουργεί κατά το άρθρο 5 παρ.3 του Ν. 2863/2000 σε ολομέλεια και κλιμάκια τα οποία δεν έχουν αποφασιστική αρμοδιότητα αλλά επεξεργάζονται ζητήματα που εισάγονται στην Ολομέλεια. Με απόφαση της Ολομέλειας έχουν ορισθεί πέντε Κλιμάκια προεδρευόμενα από τον Αντιπρόεδρο και δύο μέλη του συμβουλίου¹⁸. Υπάρχει και η Επιτροπή του άρθρου 3 παρ. 2 της απόφασης 24/1997 των Υπουργών Τύπου ΜΜΕ-Υγείας Πρόνοιας η οποία αποφασίζει αποδοχή αιτήσεων δωρεάν προβολής κοινωνικών μηνυμάτων.

Κατά το άρθρο 2 παρ. 1 και 2 του Ν. 3051/2002 η Ανεξάρτητη Αρχή δεν υπόκειται σε εποπτεία και έλεγχο από κυβερνητικά όργανα ή άλλες διοικητικές αρχές αλλά υπόκειται σε κοινοβουλευτικό έλεγχο σύμφωνα με τον κανονισμό της Βουλής. Η Αρχή έχει δικό της προϋπολογισμό και κανονισμό λειτουργίας, ο οποίος έχει δημοσιευθεί στην εφημερίδα της Κυβερνήσεως και καταρτίζει τον οργανισμό προσωπικού ο οποίος πρέπει (σύμφωνα με το άρθρο 2 παρ.3 του Ν. 3051/2002) να εγκριθεί από τον Υπουργό Οικονομίας και Οικονομικών. Επιπλέον έχει καταρτίσει Κώδικα Δεοντολογίας Ειδησεογραφικών Εκπομπών και Κώδικα Διαφημίσεων.

Με τον νόμο 3051/2002 επιβεβαιώθηκε η αποκλειστική αρμοδιότητα του ΕΣΡ προς έκδοση προκηρύξεως για την χορήγηση

---

¹⁸ Αυτό είναι: α)Κλιμάκιο Δεοντολογίας, Παραπόνων Πολιτών και Ελέγχου β)Κλιμάκιο Εξετάσεως Αιτήσεως Ραδιοτηλεοπτικών Σταθμών και καταγγελιών γ) Κλιμάκιο Έρευνας και Αναλύσεως Αγοράς και Νέων Τεχνολογικών δ)Κλιμάκιο Ελέγχου Διαφάνειας και ε) Κλιμάκια Πολιτικής Πολυφωνίας και Προσβάσεως των Κομμάτων στις Ραδιοτηλεοπτικές εκπομπές.

αδειών λειτουργίας τηλεοπτικών και ραδιοφωνικών σταθμών. Ως προς το έλεγχο των εκπομπών, αυτός επιδιώκεται κυρίως δι' οδηγιών και συστάσεων, εντός των πλαισίων που καθορίζει το άρθρο 15 παρ. 2 του Συντάγματος. Όταν τα μέσα αυτά αποδεικνύονται ανεπαρκή επιβάλλονται οι από τα άρθρα 4 και 8 του ν. 2328/1995 προβλεπόμενες κυρώσεις στις οποίες περιλαμβάνεται και η ανάκληση της άδειας λειτουργίας του εκτρεπομένου πολιτικού και ραδιοφωνικού σταθμού¹⁹.

3. Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα (άρθρο 9Α Σ).

Με την καινούρια διάταξη του άρθρου 9Α του Συντάγματος ρυθμίστηκε το δικαίωμα του καθενός για προστασία από την συλλογή, επεξεργασία και χρήση, ιδίως με ηλεκτρονικά μέσα, των προσωπικών του δεδομένων. Παράλληλα υπήρξε για πρώτη φορά συνταγματική πρόβλεψη της Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα, η οποία θα διασφάλιζε αυτό το δικαίωμα. Η αρχή αυτή ιδρύθηκε με τον Ν. 2472/1997 και από την αρχή αποτέλεσε ένα πρότυπο Ανεξάρτητης Διοικητικής Αρχής καθώς διαθέτει κανονιστικές, γνωμοδοτικές, συμβουλευτικές, ελεγκτικές και κυρωτικές αρμοδιότητες και εξουσίες, χωρίς να παραβλέπει κανείς το ρόλο της ως "συνηγόρου του πολίτη" ως προς την άσκηση δικαιωμάτων που αφορούν και

---

¹⁹ Σχετικά με το έργο του ΕΣΡ αλλά και σχετικές ερωτήσεις βλ. και Ι. Λασκαρίδη, Το Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης: Η ανεξάρτητη αρχή-Δομή και λειτουργία, στο "Η "Ανεξαρτησία Ανεξάρτητων Αρχών," Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2003, σελ.45 επ.

απορρέουν από την προστασία δεδομένων, όπως το δικαίωμα πρόσβασης. Πρέπει να σημειωθεί ότι η προστασία των προσωπικών δεδομένων δεν αφορά δικαιώματα και αξιώσεις σεβασμού μόνο έναντι της κρατικής εξουσίας, αλλά και έναντι ιδιωτών. Η αρχή καλείται, λοιπόν, να σταθμίσει το δικαίωμα προστασίας προσωπικών δεδομένων και το δημόσιο συμφέρον ή το δικαίωμα προστασία προσωπικών δεδομένων και άλλα συνταγματικά κατοχυρωμένα δικαιώματα, όπως το δικαίωμα πληροφόρησης, η ελευθερία της έρευνας, η οικονομική ελευθερία.

Κύριο πεδίο "επέμβασης" της Αρχής είναι οι περιπτώσεις όπου τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα δεν τυγχάνουν νόμιμης επεξεργασίας. Στο άρθρο 4 του Ν. 2472/1997, ορίζεται ειδικότερα ότι τα δεδομένα πρέπει να συλλέγονται κατά τρόπο θεμιτό και νόμιμο για καθορισμένους σαφείς και νόμιμους σκοπούς, πρόσφορα και όχι περισσότερα από όσα κάθε φορά απαιτείται εν όψει των σκοπών της επεξεργασίας, να είναι ακριβή και τέλος να διατηρούνται σε μορφή που να επιτρέπει τον προσδιορισμό της ταυτότητας των υποκειμένων τους μόνο κατά την διάρκεια της περιόδου που απαιτείται, κατά την κρίση της Αρχής, για την πραγματοποίηση των σκοπών της συλλογής τους και της επεξεργασίας τους²⁰. Σύμφωνα με το άρθρο 3 του ίδιου νόμου, οι διατάξεις του εφαρμόζονται στην αυτοματοποιημένη ή μη αυτοματοποιημένη επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα,

---

²⁰ Βλ. και Τουντόπουλος, Σκέψεις σχετικά με την απόφαση 92/2001 της Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα, Το Σύνταγμα (Το Σ) 6/2001) σελ. 1382 επ.

τα οποία περιλαμβάνονται ή πρόκειται να περιληφθούν σε αρχείο. Ως αρχείο ορίζεται, σύμφωνα με το άρθρο 2 ε' , σύνολο δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, τα οποία αποτελούν ή μπορούν να αποτελέσουν αντικείμενο επεξεργασίας και τα οποία τηρούνται από το Δημόσιο ή από νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου ή ιδιωτικού δικαίου ή ένωση προσώπων ή φυσικό πρόσωπο.

Ειδικά ως προς την Αρχή Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων αξίζει να σημειωθεί ότι η "ανεξαρτησία" ήταν επιβεβλημένη στον εθνικό νομοθέτη ήδη με το άρθρο 28 της Οδηγίας 95/46/EK "για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών" που προέβλεπε ότι ο έλεγχος της εφαρμογής των ουσιαστικών και διαδικαστικών κανόνων της Οδηγίας ανατίθεται σε ελεγκτικό όργανο που ασκεί τα καθήκοντα του "με πλήρη ανεξαρτησία". Η ανεξαρτησία του ελεγκτικού οργάνου αποτελεί επίσης υποχρέωση που απορρέει από διεθνείς συμβάσεις²¹.

Στον οικείο νόμο (Ν.2472/97) η Αρχή Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων ορίζεται ως "ανεξάρτητη δημόσια υπηρεσία" η οποία "υπάγεται στον Υπουργό Δικαιοσύνης". Η επιλογή του όρου "υπαγωγή" είναι μάλιστα μάλλον αντιφατική προς τα οριζόμενα στο ίδιο άρθρο, όπου υπάρχει σαφής αποκλεισμός οποιουδήποτε ιεραρχικού ελέγχου. Στα θέματα σχετική με την προσωπική ανεξαρτησία και

---

²¹ Έτσι π.χ. η Σύμβαση Εφαρμογής της Συμφωνίας Schengen προβλέπει τον έλεγχο από ανεξάρτητη αρχή ως προϋπόθεση συμμετοχής στο σύστημα Schengen (άρθρο 115).

επιλογή των μελών, τις οργανωτικές και οικονομικές προϋποθέσεις της ανεξαρτησίας της Αρχής, της εκτελεστότητας και της εφαρμογής των αποφάσεων της, ισχύουν όσα αναφέρθηκαν σε προηγούμενα κεφάλαια για της Ανεξάρτητες Αρχές γενικότερα²²

4. Ανώτατο Συμβούλιο Επιλογής Προσωπικού (άρθρο 103 παρ.7 Σ)

Η εργασία είναι ατομικό δικαίωμα προστατευμένο από το άρθρο 22 του Συντάγματος. Την προστασία της ασκήσεως του δικαιώματος αυτού στο χώρο του Δημόσιου τομέα, στενότερου και ευρύτερου, είχε ως σκοπό ο Ν. 2190/1994 που ίδρυσε το Ανώτατο Συμβούλιο Επιλογής Προσωπικού ως ανεξάρτητη αρχή. Η αρχή αυτή εξοπλίστηκε με ειδικές εγγυήσεις ανεξαρτησίας, πρόσφατα ενισχυμένες με την συμπερίληψη τους στο Σύνταγμα, ώστε να ασκεί την ανατεθείσα σ' αυτή συγκεκριμένη εξουσία υπό καθεστώς ισονομίας και ισονομίας και ισοπολιτείας έναντι όλων γενικώς των πολιτών, ανεξαρτήτως του αν αυτοί ανήκουν στην κυβερνώσα πλειοψηφία ή στην αντιπολιτευόμενη αυτή μειοψηφία. Ο ιδρυτικός του ΑΣΕΠ Ν.2190/1994 υπέστη αλλεπάλληλες μέχρι σήμερα τυποποιήσεις, οι ουσιωδέστερες από τις οποίες έγιναν με τους νόμους 2525/1997, 2527/1997, 2539/1997, 2639/1998, 2716/1999, 2839/2000 και 3051/2002.

---

²² Για περισσότερη Λ. Μήτρου, Η αρχή Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων, στο "Η"ανεξαρτησία"των ανεξάρτητων αρχών", Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2003, σελ. 59 επ.

Το ΑΣΕΠ αποτελείται από 24 μέλη (Πρόεδρος, δύο Αντιπρόεδροι και 21 Σύμβουλοι), τα οποία είναι πρόσωπα εγνωσμένου κύρους και επαγγελματικής επάρκειας και ιδίως πρόσωπα που έχουν διατελέσει ανώτατοι δικαστικοί λειτουργοί, ανώτεροι ή ανώτατοι κρατικοί λειτουργοί ή υπάλληλοι, καθηγητές ή αναπληρωτές καθηγητές ΑΕΙ ή ανώτατα στελέχη δημοσίων Οργανισμών και Επιχειρήσεων ή άλλων νομικών προσώπων του δημοσίου τομέα. Απολαμβάνουν προσωπικής και λειτουργικής ανεξαρτησίας, δεν υπόκεινται σε έλεγχο από κυβερνητικά όργανα ή άλλη διοικητική αρχή. Οι πράξεις τους δεν υπόκεινται σε ιεραρχικό έλεγχο, ούτε από άποψη νομιμότητας, αλλά μόνο σε δικαστικό έλεγχο.

Η αρχή αυτή έχει: α) Εθνική εμβέλεια δράσεως β) Αρμοδιότητα κανονιστική στην παραγωγή δευτερογενών κανόνων δικαίου γ) Αρμοδιότητα ελεγκτική της νομιμότητας, ουσιαστικής και τυπικής, των πράξεων που υπάγονται στη δικαιοδοσία του. Ειδική μορφή ασκήσεως της ελεγκτικής αρμοδιότητας του ΑΣΕΠ αποτελεί ο ορισμός από τον πρόεδρο συμβούλων ως επιθεωρητών για την διεξαγωγή συγκεκριμένης έρευνας και υποβολή σ' αυτόν αιτιολογημένου πορίσματος. δ) Αρμοδιότητα κυρωτική συνισταμένη και σε καταλογισμό των παρανόμων καταβληθεισών αποδοχών και ε) Οικονομική αυτονομία με δικό της προϋπολογισμό και διατάκτη δαπανών τον πρόεδρό του, μπορεί να συνάπτει συμβάσεις συγκεκριμένου αντικειμένου, έτσι δε απέκτησε ιδιάζουσας μορφής περιορισμένη νομική προσωπικότητα²³.

---

²³ Για τις αποκλειστικές αρμοδιότητες του ΑΣΕΠ βλ. και στην ηλεκτρονική διεύθυνση www.asep.gr

Ειδικότερα όσον αφορά την ελεγκτική διαδικασία, αυτή μπορεί να κινηθεί είτε με ένσταση ενδιαφερομένου που μετέχει οπωσδήποτε και με οποιοδήποτε ιδιότητα των διατάξεων που διέπουν την διαδικασία πληρώσεως των θέσεων είτε με ερώτημα του Υπουργού Εσωτερικών ή του οικείου Υπουργού ή αρχηγού κόμματος κατά τον κανονισμό της Βουλής είτε με αίτημα της ΑΔΕΔΥ και της ΓΣΕΕ είτε τέλος αυτεπαγγέλτως (άρθρο 18 παρ. 1δ Ν. 2190/1994, 17 παρ. 10 Ν. 2190/1994).

5. Συνήγορος του πολίτη (103 παρ. 9Σ)

Με τον Ν. 2477/97 καθιερώθηκε και στην Ελλάδα ο θεσμός του “Συνήγορου του Πολίτη”, θεσμός που είναι γνωστός σε παγκόσμια κλίμακα ως Ombudsman, θεσμός που υπάρχει σε 85 χώρες παγκοσμίως και 27 Ευρωπαϊκές χώρες. Ως ανεξάρτητη αρχή ο Συνήγορος του Πολίτη καλείται να συμβάλει στον πλουραλισμό των θεσμών και στην εμβάθυνση της δημοκρατίας, αφού το αίτημα της ποιότητας της δημοκρατικής ζωής δεν ικανοποιείται μόνο με την διεξαγωγή περιοδικών, ελεύθερων και τίμιων εκλογών ή την ακώλυτη άσκηση ατομικών και συλλογικών δικαιωμάτων. Το αίτημα εκπληρώνεται ουσιαστικά με την πολλαπλότητα και την εξισορρόπηση των πολιτικών θεσμών, έτσι ώστε κανένας πόλος εξουσίας να μην αποκτά υπερβολική ισχύ. Περαιτέρω, στόχος του Συνηγόρου του πολίτη είναι η πραγμάτωση του κράτους δικαίου. Η πολυνομία και η αντιφατικότητα του ελληνικού δικαιοσύνης συστήματος το καθιστά ευάλωτο σε απόπειρες της δημόσιας διοίκησης (κεντρικής και τοπικής)

να αρνηθεί να εφαρμόσει τον νόμο, να τον ερμηνεύσει κατά το δοκούν και σε ακραίες περιπτώσεις να τον εφαρμόσει μεροληπτικά. Εδώ λοιπόν έρχεται ο Συνήγορος του Πολίτη για να καταπολεμήσει την τυπολατρεία και τον φορμαλισμό²⁴.

Στον Συνήγορο του πολίτη υπάγονται και ελέγχονται το δημόσιο, οι δήμοι και κοινότητες, οι Νομαρχιακές Αυτοδιοικήσεις, τα Νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου και οι επιχειρήσεις κοινής ωφέλειας που ασχολούνται με την διύλιση και διανομή ύδατος, την αποχέτευση και απαγωγή ακάθαρτων υδάτων και λυμάτων, την διανομή ηλεκτρικού ρεύματος και καυσίμου αερίου, τη μεταφορά προσώπων και αγαθών από την ξηρά, τη θάλασσα και τον αέρα και όσους ασχολούνται με τις τηλεπικοινωνίες και τα ταχυδρομεία. Αντίθετα δεν υπάγονται σε αυτόν οι υπουργοί και υφυπουργοί ως προς τις πράξεις που ανάγονται στη διαχείριση πολιτικής λειτουργίας, τα θρησκευτικά νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου, οι δικαστικές αρχές, οι στρατιωτικές υπηρεσίες ως προς τα θέματα που αφορούν την εθνική άμυνα και ασφάλεια, η Εθνική Υπηρεσία Πληροφοριών, οι υπηρεσίες του Υπουργείου Εξωτερικών για δραστηριότητες που ανάγονται στην εξωτερική πολιτική ή στις διεθνείς σχέσεις της χώρας, το Νομικό Συμβούλιο του Κράτους και οι ανεξάρτητες διοικητικές αρχές ως προς την κύρια λειτουργία τους, υποθέσεις που αφορούν την κρατική ασφάλεια, θέματα που αφορούν την υπηρεσιακή κατάσταση του προσωπικού των δημοσίων υπηρεσιών και θέματα που εκκρεμούν ενώπιον δικαστικής αρχής.

---

²⁴ Βλ. και Σωτηρόπουλο, "Ο Συνήγορος του Πολίτη στην Ελληνική πραγματικότητα", ηλεκτρονική διεύθυνση: www.paremvasi.gr.

Ο Συνήγορος του Πολίτη ερευνά ατομικές διοικητικές πράξεις ή παραλείψεις ή υλικές ενέργειες οργάνων των δημοσίων υπηρεσιών που παραβιάζουν δικαιώματα ή προσβάλλουν νόμιμα συμφέροντα φυσικών ή νομικών προσώπων. Ιδίως ερευνά τις περιπτώσεις κατά τις οποίες όργανο δημόσιας υπηρεσίας, ατομικό ή συλλογικό α) προσβάλλει, με πράξη ή παράλειψη, δικαίωμα ή συμφέρον προστατευόμενο από το Σύνταγμα και το νόμο β) αρνείται να εκπληρώσει συγκεκριμένη υποχρέωση που επιβάλλεται από τελεσίδικη δικαστική απόφαση. γ) Αρνείται να εκπληρώσει συγκεκριμένη υποχρέωση που επιβάλλεται από τελεσίδικη δικαστική απόφαση. γ) Αρνείται να εκπληρώσει συγκεκριμένη υποχρέωση που επιβάλλεται από διάταξη νόμου ή από ατομική διοικητική πράξη δ) ενεργεί ή παραλείπει νόμιμη οφειλόμενη ενέργεια κατά παράβαση των αρχών της χρηστής διοίκησης κι της διαφάνειας ή κατά κατάχρηση εξουσίας. Ο πολίτης και θέλει να προσφύγει στον Συνήγορο πρέπει να υποβάλλει ενυπόγραφη αναφορά μέσα σε έξι μήνες αφότου έλαβε γνώση των ενεργειών ή παραλείψεων της διοίκησης για τις οποίες προσφεύγει στον Συνήγορο.

6. Αρχή προστασίας του απορρήτου (άρθρο 19 παρ. 2Σ)

Με το νέο άρθρο 19 παρ.2 Συντάγματος συγκροτείται μία ανεξάρτητη αρχή αρμόδια για το απόρρητο των επιστολών και της ελεύθερης ανταπόκρισης ή επικοινωνίας με οποιοδήποτε άλλο τρόπο.

Γ. ΟΙ ΜΗ ΠΡΟΒΛΕΠΟΜΕΝΕΣ ΑΠΟ ΤΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΕΣ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ

1. Γενικότερη προβληματική για αυτή την κατηγορία

Πέρα από τις ανεξάρτητες αρχές που προβλέπονται από το Σύνταγμα, υπάρχει ένας μεγάλος αριθμός ανεξάρτητων διοικητικών αρχών που προβλέπονται από κοινούς νόμους. Μετά την πρόσφατη αναθεώρηση του Συντάγματος, όπου τέθηκε το πλαίσιο για τις πέντε προαναφερθείσες ανεξάρτητες αρχές, τίθεται το ερώτημα σχετικά με το ποιά προοπτική διαγράφεται για τις άλλες αρχές. Επιβάλλεται, κατά την γνώμη μου, να διαμορφωθεί μια ενιαία πολιτική για να αντιμετωπισθούν τα σχετικά θέματα, η ιδιαιτερότητα των οποίων δεν φαίνεται να επιτρέπει διαφοροποιήσεις. Για παράδειγμα οι ρυθμίσεις που αναφέρονται στο προσωπικό των ανεξάρτητων αρχών του άρθρου 101 Α Συντάγματος, θα μπορούσαν να εφαρμοσθούν σε όλες τις αρχές. Εξαιρέσεις θα έπρεπε να γίνουν αποδεκτές μόνον όπου κριθεί ότι το προσωπικό μιας συγκεκριμένης αρχής χρήζει διαφορετικής νομοθετικής ρύθμισης.

Αξίζει να σημειωθεί ότι οι κανόνες αυξημένης τυπικής ισχύος για τις συνταγματοποιημένες αρχές δεν αποκλείεται, εφόσον κριθεί αναγκαίο και σκόπιμο, να υιοθετηθούν και για άλλες ανεξάρτητες αρχές που έχουν ως έρεισμα μόνο τη βούληση του νομοθέτη²⁵. Τα όρια μεταξύ τους δεν είναι λοιπόν στεγανά. Θα ήταν δηλαδή δυνατόν

---

²⁵ Παπαδημητρίου, Συμπερασματικές Παρατηρήσεις στο “Η ανεξαρτησία των ανεξάρτητων αρχών”, Εκδόσεις Αντ. Σάκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2003, σελ.229.

κανόνες που έχουν αναγωγή στο Σύνταγμα να προσδιορίσουν, σε μεγάλη σχετικά έκταση, το καθεστώς και άλλων αρχών. Με άλλα λόγια, ενώ δεν υπάρχει αμφισβήτηση ότι το άρθρο 101^A του Συντάγματος και ο νόμος 3051/2002 αναφέρονται αποκλειστικά στις πέντε ανεξάρτητες αρχές που προβλέπονται στο Σύνταγμα, θα μπορούσε να θεσπιστεί ένας νόμος-πλαίσιο για τις υπόλοιπες αρχές ή τουλάχιστον κάποιες ρυθμίσεις του άρθρου 101^A να εφαρμοστούν αναλογικά.

2. Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς

Με νομοσχέδιο του Υπουργείου Εθνικής Οικονομίας το 1991 προβλέφθηκε η μετατροπή της ήδη λειτουργούσης Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς από ένα τυπικό διοικητικό όργανο του ΥΠΕΘΟ σε μια ανεξάρτητη διοικητική αρχή. Συγκεκριμένα με τα άρθρα 76 επ. του Ν. 1969/1991 (όπως τροποποιήθηκαν με τα άρθρα 9 επ. του Ν. 2166/1993) συστήθηκε “νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου υπό την επωνυμία Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς εποπτευόμενο από τον Υπουργό Εθνικής Οικονομίας”, το οποίο διοικείται από επταμελές διοικητικό συμβούλιο με πενταετή θητεία διοριζόμενο από τον Υπουργό²⁶.

Ειδικότερα, η διοίκηση της Επιτροπής διαμορφώνεται με ένα μεικτό σχήμα. Ο πρόεδρος και οι δύο αντιπρόεδροι ορίζονται από την Κυβέρνηση και ο πρόεδρος εγκρίνεται από την αρμόδια επιτροπή της Βουλής. Ο νόμος προβλέπει ότι τα τρία αυτά πρόσωπα απολαμβάνουν

---

²⁶ Υποστηρίζεται ότι η Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς δεν μπορεί να θεωρηθεί ανεξάρτητη αρχή, βλ. Ν.Δ. Κουλούρη, “Οι ανεξάρτητες αρχές...”, σελ.1165.

προσωπική ανεξαρτησία. Η θητεία τους είναι πενταετής και μπορεί να ανανεωθεί μια μόνο φορά. Τέσσερα πρόσθετα μέλη του Δ.Σ. της Επιτροπής ορίζονται μετά από πρόταση φορέων (Τράπεζα Ελλάδας, Χρηματιστήριο, ΣΕΒ, Ένωση θεσμικών Επενδυτών). Επομένως στο Δ.Σ. συμμετέχουν και άτομα που μεταφέρουν την άποψη της κεφαλαιαγοράς.

Η χρηματοδότηση της Επιτροπής προέρχεται αποκλειστικά από “ιδίους πόρους” δηλαδή εισφορές εποπτευομένων φορέων που ορίζονται ρητά από νόμους. Ο προϋπολογισμός της Επιτροπής εγκρίνεται μεν από το εποπτεύον Υπουργείο, αλλά δεν περιλαμβάνεται στον Γενικό Κρατικό προϋπολογισμό. Η λογοδοσία της Επιτροπής προς την πολιτική εξουσία περιορίζεται στην υποβολή ετήσιας έκθεσης στην κυβέρνηση και την Βουλή, καθώς και την ετήσια παρουσίαση πεπραγμένων στην αρμόδια Επιτροπή Οικονομικών Υποθέσεων της Βουλής. Κατά τα λοιπά, ο κοινοβουλευτικός έλεγχος ασκείται μέσω του Υπουργού Εθνικής Οικονομίας.

Σκοπός της Επιτροπής είναι η ομαλότητα και ανάπτυξη της κεφαλαιαγοράς καθώς και η προστασία των επενδυτών. Για την εκπλήρωση αυτού του σκοπού η Επιτροπή διαθέτει αρμοδιότητες που διαλαμβάνουν την έκδοση κανονιστικών αποφάσεων μετά από ρητή εξουσιοδότηση νόμου, την παροχή και ανάκληση αδειών, την επιβολή διοικητικών κυρώσεων στους παραβάτες της χρηματιστηριακής νομοθεσίας και την ποινική παραπομπή σε περιπτώσεις παραβάσεων που εμπίπτουν σε ποινικές κυρώσεις. Όλες αυτές οι αποφάσεις δεν προϋποθέτουν έγκριση άλλων οργάνων και συγκεκριμένα του

εποπτεύοντος Υπουργείου. Οι μεν κανονιστικές αποφάσεις δημοσιεύονται απευθείας στο ΦΕΚ, οι δε διοικητικές πράξεις, όπως παροχή ή ανάκληση αδειών, επιβολή προστίμων δεν απαιτούν υπουργική επικύρωση αλλά είναι άμεσα εκτελεστές. Υπόκεινται όμως σε κρίση των διοικητικών δικαστηρίων και του Σ.Τ.Ε., μετά από προσφυγή διοικουμένων.

3. Επιτροπή ανταγωνισμού

Η Επιτροπή Ανταγωνισμού είναι το όργανο που έχει επιφορτιστεί από τον νομοθέτη να εφαρμόσει τον νόμο 703/77 ο οποίος έχει τρεις βασικές ρυθμίσεις. Η πρώτη απαγορεύει τις συμφωνίες και εναρμονισμένες πρακτικές μεταξύ των επιχειρήσεων που έχουν ως αντικείμενο ή ως αποτέλεσμα τον περιορισμό του ανταγωνισμού. Η δεύτερη απαγορεύει την καταχρηστική εκμετάλλευση δεσπόζουσας θέσης στην αγορά. Η τρίτη προβλέπει προληπτικό έλεγχο συγκεντρώσεων επιχειρήσεων, από ορισμένο μέγεθος και πάνω, και απαγορεύει εκείνες που αναμένεται να προκαλέσουν σημαντικό περιορισμό του ανταγωνισμού. Πέραν αυτών η Επιτροπή είναι επίσης αρμόδια για την εφαρμογή των αντίστοιχων κοινοτικών διατάξεων των άρθρων 81 και 82 Εκ. Αντίθετα, η Επιτροπή Ανταγωνισμού δεν είναι αρμόδια να εφαρμόσει κανόνες που θα ελέγχουν την διαπλοκή. Αξίζει να σημειωθεί ότι αν και λειτουργεί από το 1979, μόλις το 1995 απέκτησε τον χαρακτήρα της ανεξάρτητης διοικητικής Αρχής με διοικητική αυτοτέλεια.

Η Επιτροπή απαρτίζεται από δύο δικαστικούς, έναν καθηγητή Εμπορικού Δικαίου Α.Ε.Ι., ένα πρόσωπο ανεγνωρισμένου κύρους καθώς και από έναν εκπρόσωπο της Τραπέζης της Ελλάδος, του ΣΕΒ και της Ένωσης Εμπορικών Συλλόγων Ελλάδος. Σημαντικότερες αρμοδιότητες της Επιτροπής είναι αφενός οι γνωμοδοτικές (εκφορά σύμφωνης γνώμης για έκδοση κανονιστικής Υπουργικής Απόφασης) και αφετέρου οι ελεγκτικές (συστάσεις και επιβολή προστίμων). Έχει Κανονισμό Λειτουργίας και Οικονομικής Διαχείρισης, ενώ ο προϋπολογισμός της είναι προσαρτημένος στον προϋπολογισμό του Υπουργείου Ανάπτυξης.

Υπάρχει διχογνωμία στο κατά πόσο η Επιτροπή Ανταγωνισμού έχει ή όχι νομική προσωπικότητα²⁷. Πάντως, ικανότητα για να είναι διάδικος δεν έχει, αφού παρίσταται στα δικαστήρια δια του Παρέδρου του Υπουργείου Ανάπτυξης. Προβλήματα δημιουργούνται και σε θέματα οριοθέτησης των αρμοδιοτήτων της με άλλης ρυθμιστικές αρχές. Το πρόβλημα εντοπίζεται κυρίως έναντι της Εθνικής Επιτροπής Τηλεπικοινωνιών και Ταχυδρομείων (ΕΕΤΤ) και έναντι της Ρυθμιστικής Αρχής Θαλασσίων Ενδομεταφορών (ΡΑΘΕ)²⁸. Το πρόβλημα έγκειται στον κίνδυνο να υπάρχουν ταυτόχρονα περισσότερες πολιτικές ανταγωνισμού, γεγονός που θα οδηγήσει στον κατακερματισμό του ανταγωνισμού.

---

²⁷ Βλ. Δ. Τζουγανάτο, Η Επιτροπή Ανταγωνισμού, στο “Η “ανεξαρτησία” των ανεξάρτητων αρχών”, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2003, σελ.75.

²⁸ Οπ. π. Τζουγανάτος, σελ.76.

4. Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας

Η Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας (ΡΑΕ) είναι ανεξάρτητη αρχή, η οποία απολαμβάνει κατά ρητή πρόβλεψη του ιδρυτικού της νόμου οικονομική και διοικητική αυτοτέλεια. Συστάθηκε με τις διατάξεις του Ν. 2773/1999, ο οποίος εκδόθηκε στο πλαίσιο εναρμόνισης του ελληνικού δικαίου προς τους κανόνες της Οδηγίας 96/92/ΕΚ για την απελευθέρωση της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας. Η οικονομική αυτοτέλεια της Αρχής διασφαλίστηκε αποτελεσματικά με τις διατάξεις του Ν. 2837/2000, με τις οποίες προβλέπεται ότι διαθέτει ίδιους πόρους, τους οποίους και διαχειρίζεται σύμφωνα με τον Κανονισμό Εσωτερικής Λειτουργίας και Διαχείρισης της, υπό καταστατικό έλεγχο του Ελεγκτικού Συνεδρίου.

Η ΡΑΕ συγκροτείται από 5 μέλη, τα οποία ορίζονται με απόφαση του Υπουργού Ανάπτυξης μετά από γνώμη της αρμόδιας Επιτροπής της Βουλής, σχετικά με τους προτεινόμενους για τις θέσεις του Προέδρου και του Αντιπροέδρου. Κριτήρια για την επιλογή των μελών της αρχής αποτελούν η επιστημονική κατάρτιση, η επαγγελματική ικανότητα και η εξειδικευμένη εμπειρία σε θέματα αρμοδιότητας της αρχής. Τα μέλη της ΡΑΕ είναι ανώτατοι κρατικοί λειτουργεί και απολαμβάνουν προσωπικής ανεξαρτησίας. Στο πλαίσιο αυτό, τα μέλη της δεν ανακαλούνται κατά την διάρκεια της θητείας τους, αλλά εκπίπτουν από τη θέση τους μόνο σε ορισμένες περιοριστικά αναφερόμενες περιπτώσεις. Περαιτέρω, απολαμβάνουν και λειτουργική ανεξαρτησία και έτσι κατά την άσκηση των καθηκόντων τους υπάγονται μόνο στο Σύνταγμα, τους νόμους και της συνείδησή τους,

και δεν λαμβάνουν εντολές ή οδηγίες από κρατικά ή μη όργανα και φορείς.

Με το Ν.2773/1999 ανατέθηκαν στη ΡΑΕ αρμοδιότητες, ιδίως σχετικά με τα εξής θέματα: α) Έλεγχος της λειτουργίας αγοράς ενέργειας σε όλους τους τομείς της β) Συμμετοχή στην προ-κοινοβουλευτική νομοθετική διαδικασία μέσω της δυνατότητας για εισήγηση των αναγκαίων μέτρων σχετικά με την τήρηση των κανόνων ανταγωνισμού και την προστασία των καταναλωτών στην αγορά ενέργειας. γ) Συμμετοχή στη διαδικασία θέσπισης κανόνων δικαίου που εκδίδονται υπό τον τύπο προηγούμενης γνώμης. δ) Συμμετοχή στη διαδικασία χορήγησης και ανάκλησης αδειών για την άσκηση δραστηριότητας ηλεκτρικής ενέργειας, υπό τον τύπο προηγούμενης γνώμης ε) Συμμετοχή στη διαδικασία έγκρισης των τιμολογίων πώλησης ηλεκτρικής ενέργειας, όπου απαιτείται τέτοια έγκριση στ) Παρακολούθηση και έλεγχος του τρόπου ασκήσεως των δικαιωμάτων που παρέχονται με τις άδειες και πρόσβαση σε οποιαδήποτε στοιχεία των ασκούντων δραστηριότητα στον τομέα της ενέργειας, ζ) Επιβολή διοικητικών κυρώσεων και η) Διαιτητική επίλυση διαφορών ανάμεσα στους συμμετέχοντες στην αγορά ηλεκτρικής ενέργειας. Τέλος, με τον Ν. 3054/2002 ανατέθηκαν στην ΡΑΕ συγκεκριμένες αρμοδιότητες σχετικά με την οργάνωση και την λειτουργία της αγοράς πετρελαιοειδών²⁹.

---

²⁹ Για τον ρόλο της ΡΑΕ και τους λόγους ενδυνάμωσης του βλ. και Π. Κάππο, ενδυνάμωση του Ρόλου της Ρυθμιστικής Αρχής Ενέργειας, στο “Η “ανεξαρτησία” των ανεξάρτητων αρχών”, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα Αθήνα - Κομοτηνή 2003, σελ.91 επ.

5. Εθνική Επιτροπή Τηλεπικοινωνιών και Ταχυδρομείων

Η Εθνική Επιτροπή Τηλεπικοινωνιών και Ταχυδρομείων, όπως φαίνεται από την ονομασία της, είναι η εθνική ρυθμιστική αρχή η οποία εποπτεύει και ρυθμίζει την τηλεπικοινωνιακή και ταχυδρομική αγορά. Συστάθηκε με τον Ν. 2075/1992³⁰ ως Εθνική Επιτροπή Τηλεπικοινωνιών (ΕΕΤ) και η λειτουργία της άρχισε το 1995. Ο Ν. 2246/1994 προσδιόρισε περισσότερο και ακριβέστερα το καθεστώς και τις αρμοδιότητες της, όρισε δε ότι απολαμβάνει διοικητικής και οικονομικής αυτοτέλειας και ότι εποπτεύεται από τον Υπουργό Μεταφορών και Επικοινωνιών. Στη συνέχεια ο Ν. 2668/1998 ανέθεσε στην Επιτροπή και τον τομέα των ταχυδρομικών υπηρεσιών. Τελευταίο στάδιο στην πορεία της ΕΕΤΤ υπήρξε ο Ν. 2867/2000, ο οποίος ορίζει τα περί συγκρότησης, αρμοδιοτήτων, λειτουργίας και διοίκησης της Επιτροπής.

Η ΕΕΤΤ αποτελείται από 9 μέλη, εκ των οποίων ο ένας είναι ο πρόεδρος και δύο αντιπρόεδροι, ο μιν ένας είναι αρμόδιος για τον τομέα των τηλεπικοινωνιών, ο δε άλλος για τον τομέα παροχής ταχυδρομικών υπηρεσιών. Τα μέλη της κατά της άσκηση των καθηκόντων τους απολαμβάνουν πλήρους προσωπικής και λειτουργικής ανεξαρτησίας. Ο πρόεδρος, ο αντιπρόεδρος και τα λοιπά μέλη διορίζονται με απόφαση του Υπουργού Μεταφορών και Επικοινωνιών μετά από προηγούμενη επιλογή τους από την Διάσκεψη των Προέδρων της Βουλής με την αυξημένη πλειοψηφία των 4/5 των μελών της. Η θητεία

---

³⁰ Ν.2075/1992 (ΦΕΚ Α' 129), οργάνωση και λειτουργία του τομέα των τηλεπικοινωνιών.

του Προέδρου και των μελών της ΕΕΤΤ είναι πενταετής και δεν επιτρέπεται ο διορισμός τους για περισσότερο από δύο θητείες. Τα μέλη της Επιτροπής ενεργούν συλλογικά, μπορεί όμως να ανατίθενται στα μέλη της, τον πρόεδρο ή κάθε αντιπρόεδρο συγκεκριμένο διαχειριστικά καθήκοντα,

Η ΕΕΤΤ έχει πλήθος αρμοδιοτήτων τόσο στον τομέα των τηλεπικοινωνιών, όσο και σε αυτόν της παροχής ταχυδρομικών υπηρεσιών. Ειδικότερα έχει αρμοδιότητες α) γνωμοδοτικές β) ρυθμιστικές με την έκδοση κανονιστικών πράξεων που αφορούν τη ρύθμιση διαφόρων τομέων του ευρύτερου τομέα των τηλεπικοινωνιών γ) έκδοση ατομικών διοικητικών πράξεων προς εκτέλεση των κανονιστικών πράξεων δ) έκδοση ατομικών- κυρωτικών πράξεων ε) υλικές ενέργειες που διενεργούνται στον τομέα της εποπτείας του φάσματος ραδιοσυχνοτήτων στ) επίλυση διαφορών που αναφύονται μεταξύ τηλεπικοινωνιακών επιχειρήσεων ή μεταξύ τηλεπικοινωνιακών επιχειρήσεων και του Δημοσίου ή χρηστών ή ιδιωτών και 2) σύναψη συμβάσεων, προμηθειών, υπηρεσιών και μελετών.

6. Ρυθμιστική Αρχή Θαλασσίων Ενδομεταφορών

Η Ρυθμιστική Αρχή Θαλασσίων Ενδομεταφορών συστήθηκε με τον Ν. 2932/2001 που πραγματεύεται την απελευθέρωση της ακτοπλοΐας. Σκοπός της είναι να παρακολουθεί και να ελέγχει την εύρυθμη λειτουργία της αγοράς των θαλασσίων ενδομεταφορών και την τήρηση των αρχών του ελεύθερου και υγιούς ανταγωνισμού. Το

άρθρο 12 του παραπάνω νόμου χαρακτηρίζει τη ΡΑΘΕ ανεξάρτητη αρχή. Στο ίδιο άρθρο αναφέρεται ότι τα μέλη της Αρχής επιλέγονται και διορίζονται με απόφαση του Υπουργού Εμπορικής Ναυτιλίας, μετά από προκήρυξη που δημοσιεύεται στον τύπο. Αντίθετα ο πρόεδρος και ο αντιπρόεδρος ορίζονται μετά από γνώμη της αρμόδιας επιτροπής της Βουλής. Όλα τα μέλη έχουν πενταετή θητεία, κατά την διάρκεια της οποίας δεν μπορούν να ανακληθούν. Επιπλέον απολαμβάνουν πλήρους προσωπικής και λειτουργικής ανεξαρτησίας, ενώ καθιερώνεται πλήρης και αποκλειστική απασχόληση όχι μόνο στον πρόεδρο και τον αντιπρόεδρο, αλλά και για τα πέντε υπόλοιπα μέλη. Παράλληλα, απαγορεύεται στα μέλη της αρχής να είναι εταίροι, μέτοχοι, μέλη Δ.Σ., σύμβουλοι ή μελετητές επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στο χώρο των θαλασσίων ενδομεταφορών.

Η ΡΑΘΕ δεν διαθέτει κανονιστικές εξουσίες, δεν έχει δηλαδή αρμοδιότητα να εκδίδει κανόνες γενικού και υποχρεωτικού περιεχομένου που να έχουν το χαρακτήρα πραγματικών κανονισμών στους τομείς δράσης της, διαθέτει ωστόσο ένα δικαίωμα πρότασης που κάτω από ορισμένες προϋποθέσεις της επιτρέπει να μετέχει στην κανονιστική διαδικασία. Κατά την άσκηση των αρμοδιοτήτων της η Αρχή μπορεί επίσης να απευθύνει σε κάθε δημόσια Αρχή και δημόσια υπηρεσία, καθώς και σε φυσικά ή νομικά πρόσωπα, οδηγίες ή συστάσεις σχετικά με την εφαρμογή των κανόνων ελεύθερου ανταγωνισμού στην ακτοπλοΐα. Ο ιδρυτικός νόμος της ΡΑΘΕ περιέχει επίσης διατάξεις για την άσκηση ελέγχων και εποπτείας στον τομέα των θαλασσίων ενδομεταφορών αλλά και ειδικές προβλέψεις που της

απονέμουν την εξουσία να αποφασίζει με ενδικοφανείς διαδικασίες επί ορισμένων ζητημάτων. Πρόκειται συγκεκριμένα για τις περιπτώσεις επιβολής προστίμων λόγω παράβασης των κανόνων του ανταγωνισμού και εκδίκασης προσφυγών για θέματα δρομολόγησης.

7. Άλλες Ανεξάρτητες Διοικητικές Αρχές

i) Ειδική Επιτροπή του Συμβουλίου της Επικρατείας

Συστάθηκε με το άρθρο 5 του Ν. 1470/1984 “Τροποποιήσεις στη νομοθεσία του Συμβουλίου της Επικρατείας”. Συγκροτείται με απόφαση της Ολομέλειας του Σ.τ.Ε. ύστερα από σχετική πρόταση του Προέδρου του, έχει διετή θητεία και απαρτίζεται από τους αντιπροέδρους και πέντε συμβούλους (έναν από κάθε σχηματισμό). Έχει αρμοδιότητα να εξετάζει τις καταγγελίες των πολιτών ότι όργανα της Διοίκησης δεν εφαρμόζουν ακυρωτικές αποφάσεις του Συμβουλίου της Επικρατείας που τους δικαιώνουν. Ο πολίτης έχει δικαίωμα να προσφύγει στην Επιτροπή αυτή έξι μήνες μετά από την έκδοση της δικαστικής απόφασης. Το αρμόδιο για την εκτέλεση της κρατικό όργανο καλείται σε απολογία από την Επιτροπή και δίνει εξηγήσεις για τη μη εφαρμογή της. Σε περίπτωση που αυτές κριθούν ανεπαρκείς, συντάσσεται έκθεση προς τον Πρωθυπουργό και τον Υπουργό Δικαιοσύνης με την οποία καλεί τα κρατικά όργανα να συμμορφωθούν.

ii) Ανώτατο Συμβούλιο Επιλύσεως Αθλητικών Διαφορών

Συστάθηκε με το άρθρο 38 του Ν. 75/1979 ως όργανο που “λει-

τουργεί παρά την Γ.Γ.Αθλητισμού”. Απαρτίζεται από 10 εν ενεργεία ή συνταξιούχους Δικαστές ή νομικούς διοριζόμενους από τον Υπουργό Αθλητισμού. Έχει ως αρμοδιότητα την εκδίκαση των προσφυγών κατά αποφάσεων του Δ.Σ. των πρωτοβάθμιων αθλητικών ενώσεων και ομοσπονδιών που αφορούν στην επιβολή ποινών κατά φυσικών ή νομικών προσώπων του χώρου του αθλητισμού, στην εγγραφή ή μεταγραφή αθλητών και στην βαθμολογική και αγωνιστική θέση αθλητικών σωματείων.

iii) Επιτροπές Προσδιορισμού Εισοδήματος

Συστάθηκαν σε κάθε Νομό με την από 17-10-1990 απόφαση του Υπουργού Οικονομικών και έχουν ως ρόλο τον προσδιορισμό του εισοδήματος των ελεύθερων επαγγελματιών όταν η Εφορία το αμφισβητεί. Απαρτίζεται από τον πρόεδρο του Διοικητικού Δικαστηρίου, τον επιθεωρητή της Εφορίας και τον εκπρόσωπο του Οικονομικού, Εμπορικού και Βιομηχανικού ή Επαγγελματικού Επιμελητηρίου της έδρας του Κάθε Νομού.

iv) Εθνικό Συμβούλιον Κοινωνικής Ασφάλειας

Συστήθηκε με το άρθρο 74 του Ν. 2084/1992 περί “Αναμόρφωσης της Κοινωνικής Ασφάλισης” ως όργανο υπαγόμενο στην Γενική Γραμματεία Κοινωνικής Ασφάλισης. Απαρτίζεται από τον Διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος, το Γ.Γ. Κοινωνικών Ασφαλίσεων και από έναν εκπρόσωπο του ΣΕΒ, της ΓΣΣΕ, της ΣΥΔΑΣΕ και ΓΕΣΑΣΕ, της

ΑΔΕΔΥ, της ΓΣΕΒΕ, ΤΗΝ Ένωσης Εμπορικών Συλλόγων Ελλάδος, της Ένωσης Εμπορικών και Βιομηχανικών Επιμελητηρίων, της συντονιστικής επιτροπής Δικηγορικών Συλλόγων, του ΤΕΕ και των πανελλήνιων οργανώσεων ιατρών, οδοντιάτρων, φαρμακοποιών και κτηνιάτρων. Αποτελεί γνωμοδοτικό όργανο επί θεμάτων κοινωνικοασφαλιστικής πολιτικής, τα οποία παραπέμπονται σε αυτό από τους υπουργούς που εποπτεύουν φορείς κοινωνικής ασφάλισης.

v) Επιτροπή Σχεδιασμού Αγωγής Υγείας

Συστάθηκε με το άρθρο 31 επ. του Ν. 2071/1992 περί “Εκσυγχρονισμού και Οργανώσεως Συστήματος Υγείας” ως όργανο υπαγόμενο στο Υπουργείο Υγείας. Απαρτίζεται από εκπροσώπους του ΚΕΣΥ, της Ελληνικής Εταιρείας Μεταμοσχεύσεων, της ΕΣΗΕΑ, που ΠΙΣ και του Υπουργείου Υγείας. Σκοπός του Συμβουλίου είναι κυρίως η συμβολή στη χάραξη της γενικής πολιτικής μεταμοσχεύσεων στη χώρα και η γνωμοδότηση επί δεοντολογικών προβλημάτων που αφορούν τις μεταμοσχεύσεις.

vi) Επιτροπή Καζίνων

Συστάθηκε με το άρθρο 2 παρ. 1 του Ν. 2129/1993. Σύμφωνα με το άρθρο 9 του Ν. 2160/1993 “Η Ε.Κ. είναι ανεξάρτητη κρατική αρχή”, τα μέλη της οποίας “απολαμβάνουν πλήρους προσωπικής και λειτουργικής ανεξαρτησίας”. Απαρτίζεται από πέντε μέλη διοριζόμενα από τον Υπουργό Οικονομικών και ορισμένη θητεία, πριν την λήξη της

οποίας δεν είναι δυνατή η αντικατάστασή τους, παρά μόνο για έκπτωση από το αξίωμα τους λόγω πειθαρχικού παραπτώματος διαπιστούμενου από ειδικό πειθαρχικό συμβούλιο. Η Επιτροπή α) χορηγεί, ανανεώνει, τροποποιεί, αναστέλλει και ανακαλεί άδεια λειτουργία καζίνο, β) επιβάλλει πρόστιμα στους παραβάτες του Νόμου, γ) εκδίδει κανονισμούς για εξειδίκευση και εφαρμογή του Νόμου και δ) ασκεί προανακριτικές πράξεις.

Δ. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ-ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ

Το τελευταίο αναθεωρητικό διάβημα είχε ως αφετηρία την απορία του πολιτικού μας συστήματος στο κατώφλι του νέου αιώνα. Απορία με την διπλή έννοια. Πρώτον, με την έννοια της έλλειψης πόρων πολιτικής νομιμοποίησης. Το πολιτικό σύστημα δεν παράγει επαρκή πολιτική νομιμοποίηση. Υπάρχει μεγάλη δυσαρέσκεια των πολιτών απέναντι στο υφιστάμενο πολιτικό σύστημα. Δεύτερον, υπάρχει και απορία με την έννοια της αναζήτησης διεξόδων από αυτή την κρίση πολιτικής εμπιστοσύνης, που είναι τελικά η κρίση της σύγχρονης αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας.

Έτσι, η μετακύλιση αρμοδιοτήτων στις ανεξάρτητες αυτές αρχές εμφανίζεται ως μια βολική λύση, μια νομιμοποίηση μέσω διαδικασίας, αφού το πολιτικό σύστημα δεν είναι ικανό να πετύχει την νομιμοποίηση μέσω της ουσίας των αποφάσεών του. Αυτό ισχύει εκεί όπου μία ανεξάρτητη αρχή αναλαμβάνει να ρυθμίσει και να ελέγξει τη δραστηριότητα ισχυρών ιδιωτικών φορέων, οικονομικής δύναμης και

πολιτικής επιρροής. Δεν είναι τυχαίο ότι στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες η κρατική επέμβαση σε τέτοιους τομείς έχει ανατεθεί σε ανεξάρτητες αρχές. Αυτό, γιατί η ευθεία αντιπαράθεση έχει προφανώς απαγορευτικό πολιτικό κόστος για την εκάστοτε κυβέρνηση και την κοινοβουλευτική πλειοψηφία.

Υπό τα δεδομένα αυτά η συγκρότηση και η λειτουργία των ανεξάρτητων αρχών ασφαλώς μπορεί να είναι χρήσιμη, και είναι χρήσιμη, για τη θεσμική θωράκιση συνταγματικών δικαιωμάτων και γενικότερα για την προστασία των ατόμων από αυθαιρεσίες της Διοίκησης, ή και για να μπορέσει να καταστεί αποτελεσματική η επέμβαση του Κράτους σε ευαίσθητους χώρους και τομείς. Οσο χρησιμες όμως και αν είναι οι αρχές, δεν παύουν να αποτελούν από την φύση τους έναν θεσμό ο οποίος είναι κατά βάση ξένος προς την δημοκρατική αρχή της υπεύθυνης διακυβέρνησης, που απαιτεί την άμεση κατά κανόνα σύνδεση της άσκησης πολιτικής εξουσίας με την ύπαρξη πολιτικής ευθύνης. Συνεπώς πρέπει να είναι κανείς επιφυλακτικός απέναντι στον πολλαπλασιασμό των ανεξάρτητων αρχών και την ανάθεση ολοένα περισσότερων και σημαντικότερων αρμοδιοτήτων σ' αυτές. Αν η τάση αυτή επεκταθεί πέραν ενός σημείου, η διάκριση των λειτουργιών θ' αρχίσει να μοιάζει με μαγική εικόνα, καθώς στην ευρεία μετακύλιση αρμοδιοτήτων από τη Βουλή προς την Κυβέρνηση και τα διοικητικά όργανα, θα έρθει να προστεθεί η ευρεία μετακύλιση αρμοδιοτήτων από την κυβέρνηση προς τις ανεξάρτητες αρχές. Υπό την έννοια αυτή θα έλεγα πως οι αρχές είναι ένα αναγκαίο κακό και ότι ίσως η συνταγματική τους κατοχύρωση υποδηλώνει μία

σπουδή του αναθεωρητικού νομοθέτη του 2001.

E. ΠΕΡΙΛΗΨΗ - SUMMARY

Η εργασία αυτή έχει ως θέμα της τις ανεξάρτητες αρχές. Μετά και την πρόσφατη αναθεώρηση του Συντάγματος υπάρχουν δύο κατηγορίες αρχών: αυτές που προβλέπονται από το Σύνταγμα και όσες δεν έχουν προβλεφθεί. Για τις πρώτες, το θέμα της νομικής τους φύσης, της προσωπικής και λειτουργικής ανεξαρτησίας των μελών τους, και του δικαστικού ελέγχου των πράξεών τους είναι ενιαίο και ξεκαθαρισμένο. Αντίθετα, για την δεύτερη κατηγορία, αν και υπάρχουν πολλές κοινές ρυθμίσεις, χαρακτηριστικό τους στοιχείο είναι η έλλειψη ενός κοινού πλαισίου. Ειδικότερα οι συνταγματικά κατοχυρωμένες αρχές είναι το Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης, η Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα, το ΑΣΕΠ, ο Συνήγορος του Πολίτη και η Αρχή Προστασίας του Απορρήτου. Μια συνολική εκτίμηση είναι ότι με την νέα συνταγματική πρόβλεψη τέθηκαν οι βάσεις για την οριοθέτηση και σχηματοποίηση του θεσμού των ανεξάρτητων αρχών.

This research is about the independent regulatory authorities. After the recent revisal of the Greek Constitution, there has been created two kinds of authorities: these that have been entrenched at the Constitution and these that have not. As far as the first group is concerned, the issue about their legal nature, the personal and organic independence of their members and the judicial control of their acts, is

clear and united. On the contrary, concerning the second group, even though there are some common regulations, the common context is missing. Specially, the authorities that are entrenched at the Constitution are: The National Radio and Television Commission, The Data Protection Authority, The Supreme Commission for the Selection of the Personnel, The Ombudsman and The Private Protection Authority. As a general remark, because of the constitutional entrenchment, there has been a definition and shape for the regulatory authorities' institution.

ΣΤ. ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΛΕΞΕΩΝ

αναθεώρηση Συντάγματος	Εθνικό Συμβούλιο Κοινωνικής Ασφάλειας
ανεξαρτησία	Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης
ανεξάρτητες αρχές	Ειδική Επιτροπή του ΣΤΕ
αντισυνταγματικότητα	εκτελεστότητα
αρμοδιότητα	έλεγχος
Αρχή Προστασίας Απορρήτου	έννομη τάξη
Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα	έννομο συμφέρον
ΑΣΕΑΔ	Επιτροπή Ανταγωνισμού
ΑΣΕΠ	Επιτροπή Καζίνων
αυτοτέλεια	Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς
Βουλή	Επιτροπή Σχεδιασμού Αγωγής Υγείας
δημόσια διοίκηση	Επιτροπές Προσδιορισμού Εισοδήματος
δημόσιο δικαίωμα	ερμηνεία
διαδικασία	Εφημερίδα της Κυβέρνησης
διάκριση εξουσιών	θητεία μελών
διεθνής σύμβαση	ιδιώτες
δικαιοδοσία	ίδρυση
δικαστήρια	ιεραρχικός έλεγχος
δικαστικός έλεγχος	ισχύς διοικητικής πράξης
Εθνική Επιτροπή Τηλεπικοινωνιών και Ταχυδρομείων	κανονισμός της Ευρωπαϊκής Ένωσης

κράτος	σύνθεση συλλογικού οργάνου
κυβέρνηση	Σύνταγμα
λειτουργία	συνταγματικότητα
μέλη	τύπος
νομικά πρόσωπα	υπάλληλος
νομικός χαρακτηρισμός	υπηρεσία
νομική φύση	Υπουργικό Συμβούλιο
νομοθετική εξουσία	υπουργός
νομοθετικό όργανο	χρηστή διοίκηση
νόμος	ψηφίσματα
όργανο	
πηγή δικαίου	
πράξη	
Πρόεδρος ανεξάρτητης αρχής	
προστασία του διοικουμένου	
προσφυγή	
Πρωθυπουργός	
Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας	
Ρυθμιστική Αρχή Θαλάσσιων Ενδομεταφορών	
Συμβούλιο Επικρατείας	
Συνήγορος του Πολίτη	

Z. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Η "ανεξαρτησία" των Ανεξάρτητων Αρχών, Προβληματισμοί και ελπίδες ενός νέου θεσμού, Πρακτικά Ημερίδας 29 Οκτωβρίου 2002, Επιμέλεια: Φ. Ι. Κοζύρης - Σ. Μεγγλίδου, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα - Κομοτηνή 2003.
2. Οι "Ανεξάρτητες Διοικητικές Αρχές": Τα αλλοδαπά πρότυπα και τα ημεδαπά κακέκτυπα, Ν. Δ. Κουλούρης, Διοικητική Δίκη (ΔΔ) 1993, σελ. 1143 επ.
3. Οι ανεξάρτητες Αρχές στο Σχέδιο της Επιτροπής Αναθεώρησης του Συντάγματος, Κώστας Χρυσόγονος, Το Σύνταγμα (ΤοΣ) 6/2000, σελ. 1163 επ.
4. Σκέψεις σχετικά με την απόφαση 92/2001 της Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα, Βασίλης Τουντόπουλος, Το Σύνταγμα (ΤοΣ) 6/2001, σελ. 1375 επ.
5. Οι περιπέτειες του "Ε.Σ.Ρ." και της "Ε.Ε.Τ.": Το λυκόφων των Ελληνικών ανεξάρτητων αρχών;, Ν.Δ. Κουλούρης, Επιθεώρηση Δημοσίου και Διοικητικού Δικαίου (ΕΔΔ) 1996, σελ. 29.
6. Εθνικό Ραδιοτηλεοπτικό Συμβούλιο: Η πρώτη ανεξάρτητη διοικητική αρχή στην Ελλάδα, Μανώλης Αντωνόπουλος, Νομικό Βήμα (ΝοΒ) 1991, σελ. 1193 επ.
7. Τα Κρατικά Εποπτικά Όργανα των ραδιοτηλεοπτικών μέσων ως ανεξάρτητες διοικητικές αρχές, Αλέξανδρος Οικονόμου, Ελληνική Δικαιοσύνη (Ελλ.Δ/νη) 1996, σελ. 1250 επ.
8. Η αρχή της διάκρισης των εξουσιών και οι ΑΔΑ, Ι. Καμτσίδου, Το

Σύνταγμα (ΤοΣ) 1999, σελ. 543 επ.

9. Το Σύνταγμα και οι ΑΔΑ, Αικ. Ηλιάδου, Διοικητική Δίκη (ΔιΔικ) 2000, σελ. 784 επ.
10. Πρακτικά Βουλής 21.3.2001 - Ομιλία Γεράσιμου Αρσένη.
11. Νίκος Παρασκευόπουλος, άρθρο στην E-online, Τετάρτη 25.10.2000.
12. Ένας νέος θεσμός: Οι ανεξάρτητες διοικητικές αρχές, άρθρο του Κώστα Μπέη στην E-online, Τετάρτη 13.12.2000.
13. Ο Συνήγορος του Πολίτη στην Ελληνική πραγματικότητα, Δημήτρης Σωτηρόπουλος στο www.paremvassi.gr
14. www.forthnet.gr/odigos.p157.htm/
15. www.dpa.gr
16. www.asep.gr